

Het nieuwe leren is flexstuderen

De introductie van de flexstudent

Utrecht, maart 2014

Dit is een uitgave van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb)
Dit rapport kan worden gepubliceerd of geciteerd, mits correcte bronvermelding wordt gebruikt.

Auteurs: Tim van den Brink
Olga Wessels

LSVb
Drieharingstraat 6
3511 BJ Utrecht
lsvb@lsvb.nl
030-2316464
maart 2014, Utrecht
Twitter: @studentenbond
Website: www.lsvb.nl

Inhoudsopgave

Het nieuwe leren is flexstuderen	1
Voorwoord	4
Samenvatting.....	5
Leeswijzer	6
Inleiding	7
Belang van hoger onderwijs in deeltijd.....	8
Uitgangspunt	10
De stand van zaken op dit moment	11
Problemen inflexibiliteit	13
Oplossingen inflexibiliteit	14
Introductie van de flexstudent	14
Vestigingsplaatsbeginsel versoepelen.....	17
Digitalisering.....	17
Erkenning van Verworven Competenties (EVC)	17
Curriculum ontwerp	18
Problemen onduidelijk overheidsbeleid	22
Oplossingen onduidelijk overheidsbeleid	24
Duidelijk overheidsbeleid	24
Prestatieafspraken	24
Studiefinanciering.....	24
Voorlichting	25
Associate degree	25
Conclusie	26
Literatuurlijst	27
Bijlage digitalisering.....	29
Bijlage alternatieve financiering.....	31

Voorwoord

Het is de hoogste tijd om stil te staan bij onderwijs in deeltijd. Een onderwijsvorm die geksheerd omschreven wordt als “theezakje” hangend in het voltijdonderwijs: vrijwel niemand op een instelling is er echt mee bezig en deeltijdstudenten zoeken het zelf maar uit. Terwijl deeltijdstudenten hele andere behoeftes hebben dan voltijdstudenten. Ook de overheid geeft weinig prioriteit aan deze onderwijsvorm. Denk bijvoorbeeld terug aan de langstudeerboete: deeltijdstudenten waren de vergeten groep die sowieso langer over hun studie doet en volgens de rechter onterecht beboet dreigde te worden¹.

Wat het de deeltijdstudent niet makkelijker maakt, is dat het een diverse groep is: van huismoeders van middelbare leeftijd tot jongeren die geen tijd hebben voor een voltijdstudie. Van carrièreitijgers die zich willen laten om- of bijscholen tot gepensioneerden met een passie voor kennis.

Het resultaat van dit (ontbreken van) beleid is dat studentaantallen bij het bekostigd deeltijdonderwijs al jaren dalen: in tien jaar tijd is het aantal deeltijdstudenten gehalveerd, terwijl in de landen om ons heen het aantal al jaren stijgt². Er is dus een wereld te winnen! Maar waar te beginnen? In dit rapport stellen we verschillende oplossingen voor waardoor het onderwijs aantrekkelijker wordt voor (potentiele) deeltijdstudenten. Eerst gaan we dieper in op de huidige stand van zaken en de problemen die het deeltijdonderwijs kent. Dit rapport baseren wij op rapporten en literatuur, internationale vergelijkingen, gesprekken met onderwijsinstellingen en dieptegesprekken met deeltijdstudenten.

---

¹ Rb. Den Haag 11 juli 2012, NJ 2012, 579.

² Zie de Brede Verkenning Deeltijd Hoger Onderwijs door OCW, 2012 en het onderzoek Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012)

Samenvatting

Er is één overkoepelend probleem binnen het deeltijdonderwijs: een algeheel gebrek aan focus. Er is nauwelijks een beeld van de deeltijdstudenten en er wordt weinig rekening met hen gehouden. Dit probleem uit zich in twee onderliggende problemen:

1. *Inflexibiliteit van het deeltijdonderwijs.* Deeltijdstudenten zijn een diverse groep (van carrièrejagers van 20 jaar tot huismoeders van 40+), waardoor flexibiliteit belangrijk is.
2. *Onzeker overheidsbeleid.* Bijvoorbeeld de jarenlange discussies over privatisering of het “vergeten” van deeltijdstudenten bij de invoering van de langstudeerbeoete. Met dit in het achterhoofd is het niet verrassend dat bekostigde onderwijsinstellingen deeltijd links hebben laten liggen.

We hebben verschillende oplossingen, die in samenhang gezien moeten worden:

Ad. Inflexibiliteit

- Een nieuwe inschrijfvorm: de flexstudent. Deze student kan zich inschrijven voor een zelf te bepalen aantal studiepunten per jaar, vergelijkbaar met het systeem in Zweden;
- Meer integratie van digitaal onderwijs;
- Versoepeling van het wettelijke vestigingsplaatsbeginsel waardoor twee derde van het onderwijs in de gemeente van de onderwijsinstelling moet plaatsvinden.
- Vrijstellingen op basis van ‘Erkenning Verworven Competenties’ (EVC’s) doen recht aan de werkervaring die veel deeltijdstudenten hebben. Hierbij moet de kwaliteitsborging goed geregeld worden om te voorkomen dat studiepunten onterecht worden weggegeven.

Ad. Onzeker overheidsbeleid

- De overheid moet stevig en eenduidig communiceren dat deeltijdonderwijs ook binnen het bekostigde onderwijs belangrijk is. De onzekerheid voor instellingen, waardoor zij niet weten of deze onderwijsvorm over vijf of tien jaar nog bekostigd is, moet volledig weggenomen worden;
- Deeltijdonderwijs moet worden opgenomen als onderdeel bij een volgende set prestatieafspraken. Bijvoorbeeld door instellingen actief de mogelijkheid te bieden zichzelf te profileren met deeltijdonderwijs of door hen aan te moedigen deeltijdonderwijs zelf als indicator op te nemen;
- Geef deeltijdstudenten studiefinanciering, of in ieder geval collegegeldkrediet. De financiële positie van deeltijdstudenten is een grote drempel en studiefinanciering kan deze verlagen.
- In de bekostiging en accreditatiekaders moet rekening gehouden worden met deeltijdonderwijs. Nu moet er een vertaalslag gemaakt worden vanuit het voltijdonderwijs, waardoor inzetten op deeltijdonderwijs niet beloond wordt;
- De voorlichting over deeltijdonderwijs moet overzichtelijker;

Tenslotte adviseren wij negatief over alternatieve financieringsvormen zoals vraagfinanciering. Met vraagfinanciering is er een groot gevaar dat niet elke studie even duur is, waardoor de keuzevrijheid voor studenten en onderwijs toegankelijkheid worden beperkt. Verder moet overheidsgeld alleen naar onderwijsinstellingen waarvoor de volledige WHW van toepassing is en dus niet naar privaat onderwijs. Ook zijn er weinig cijfers, zoals rendementen en studentenaantallen, van het privaat onderwijs bekend, dit maakt de investering van publiek geld onzeker. De LSVb wil de al jaren slepende (privatiserings-)discussie voorgoed afsluiten.

Leeswijzer

Wilt u snel weten wat wij in dit rapport voorstellen? Lees dan in ieder geval de samenvatting op de vorige pagina.

Wilt u echter meer achtergrondkennis, werp dan een blik op deze wijzer om te weten waar u antwoorden op uw vragen kunt vinden. Dit rapport is opgedeeld in vijf delen en een bijlage:

1. Inleiding.
  - a. Hier gaan we in op de **aanleiding** voor dit rapport
  - b. Het **belang** van deeltijdonderwijs voor studenten en de maatschappij
  - c. **Uitgangspunten** voor de LSVb bij discussies over deeltijdonderwijs
  - d. De **stand van zaken** op dit moment
2. Inflexibiliteit
  - a. Eerst gaan we in op **problemen** die studenten en instellingen ondervinden bij het volgen dan wel aanbieden van deeltijd hoger onderwijs
  - b. Vervolgens geven we verschillende **oplossingen** die het deeltijdonderwijs flexibeler maken, namelijk:
    - i. Een nieuwe inschrijfvorm: het flexstuderen
    - ii. Versoepeling van het vestigingsplaatsbeginsel
    - iii. Meer gebruik maken van digitaal onderwijs
    - iv. Incorporeren van EVC's in het onderwijs
3. Onzeker overheidsbeleid
  - a. Eerst gaan we in op de **problemen** bij het huidige overheidsbeleid
  - b. Vervolgens geven we verschillende **oplossingen**, namelijk:
    - i. Bekostiging en accreditatie op maat voor deeltijd
    - ii. Prestatieafspraken
    - iii. Studiefinanciering
    - iv. Voorlichting
    - v. De associate degree
4. Conclusie
  - a. Hier vindt u in het kort onze aanbevelingen

In de bijlage “alternatieve vormen van financiering” vertellen we waarom **vraagfinanciering** zo’n slecht idee is, om deze discussie voor eens en voor altijd te stoppen. In de bijlage “**digitaal onderwijs**” geven we onze visie op deeltijdonderwijs en omschrijven we waar kansen liggen.

Inleiding

Aanleiding

Op 30 maart 2012 stuurde staatssecretaris Zijlstra de Tweede Kamer een voorstel³ voor een ingrijpende stelselwijziging in het bekostigde deeltijdonderwijs. Bijna een jaar later heeft minister Bussemaker de adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden' de opdracht gegeven⁴ een advies uit te brengen over mogelijke hervormingen van het deeltijdonderwijs. Het is goed dat er aandacht is voor het deeltijdonderwijs, omdat het bij beleidsmakers en instellingen vaak een ondergeschoven kindje is, waardoor er geen rekening gehouden wordt met de behoeftes van de deeltijdstudent. Dit heeft inmiddels geresulteerd in dalende studentaantallen, terwijl in de landen om ons heen het deeltijdonderwijs alleen maar groeit⁵.

Bij de samenstelling van de adviescommissie werd het niet nodig gevonden om ook vertegenwoordigers van de studenten te betrekken. Verder is er binnen de commissie geen ruimte voor de kritische frisse blik die het deeltijdonderwijs juist zo nodig heeft: vraagfinanciering lijkt van meet af aan het eindstation waar de commissie op uit gaat komen⁶. Om de minister en de Kamer toch een kritisch en fris alternatief te bieden waar de vertegenwoordigers van deeltijdstudenten wel achter staan, hebben wij dit rapport voor u geschreven.

Problemen deeltijdonderwijs

De LSVb ziet een overkoepelend probleem dat het deeltijdonderwijs de das om dreigt te doen, namelijk: *een gebrek aan focus*. Van deeltijdstudenten bestaat geen duidelijk beeld: de leeftijd, achtergrond en motieven verschillen, waardoor rekening houden met de groep moeilijk is. Bekostigde instellingen vinden het moeilijk om deeltijdopleidingen rendabel te krijgen en de primaire focus ligt bij voltijdopleidingen⁷. Omdat de doelgroep van voltijdstudenten erg anders is dan die van deeltijdstudenten, wordt het onderwijs onvoldoende afgestemd op de specifieke kenmerken en behoeftes van deeltijdstudenten.

Dit focusprobleem uit zich in twee onderliggende problemen:

1. *Inflexibiliteit van het deeltijdonderwijs*. Zoals gezegd zijn deeltijdstudenten een diverse groep (van werkenden van 20 tot huismoeders van 40+), waardoor één vast regime niet past.
2. *Onzeker overheidsbeleid*. Bijvoorbeeld de jarenlange discussies over privatisering, of het "vergeten" van deeltijdstudenten bij invoering van de langstudeerboete. Met dit in het achterhoofd is het niet verrassend dat bekostigde onderwijsinstellingen deeltijd links hebben laten liggen.

³ Zie kamerbrief over Toekomstbestendigheid van deeltijdonderwijs 30-03-2012

⁴ Zie opdrachtformulering tijdelijke Adviescommissie deeltijd hoger onderwijs 25-02-2013

⁵ Zie de Brede Verkenning Deeltijd Hoger Onderwijs door OCW, 2012 en het onderzoek Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012)

⁶ Zie o.a. p. 67 van de Rijksbegroting 2014 waarin staat dat in de WHW experimenteerruimte geboden moet worden om de vraaggerichtheid van het deeltijdonderwijs in studiejaar 2014-2015 te kunnen vergroten

⁷ Zie de Brede Verkenning Deeltijd Hoger Onderwijs door OCW, 2012 en het onderzoek Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012)

Belang van hoger onderwijs in deeltijd

Het bestaan van deeltijd hoger onderwijs, bekostigd door de overheid, is belangrijk om de volgende redenen:

- Het is een **kans** voor de student die nog niet eerder een bachelor- of mastergraad heeft behaald. Studenten die een opleiding in deeltijd willen gaan doen, kiezen hier meestal voor vanwege persoonlijke omstandigheden. Hierbij moet gedacht worden aan het hebben van een gezin, een baan, ziekte, handicap, etc.
- Daarnaast betekent een eventuele invoering van een **leenstelsel** in plaats van de basisbeurs mogelijk een toename in het aantal studenten die een betaalde baan met een opleiding in deeltijd of duaal combineert⁸.
- Verder is deeltijdonderwijs ook een manier voor werkenden om zich verder te ontwikkelen. Voor Nederland⁹ en Europa¹⁰ is een **Leven Lang Leren** een speerpunt; deeltijdonderwijs is een belangrijk onderdeel om dit te bewerkstelligen. Het kabinet heeft eerder een doelstelling geformuleerd in dit kader van 20% deelname aan hoger onderwijs door de beroepsbevolking aan cursussen of opleidingen in 2020¹¹. Dit streefpercentage valt echter met de huidige score van 16,5% nauwelijks te behalen. De achterstand met bijvoorbeeld Scandinavische landen groeit bovendien fors¹².
- Deeltijdonderwijs is een manier om werkloosheid te bestrijden. *“Het niet meer volgen van opleidingen blijkt op enig moment dan ook een vroege voorspeller van baanverlies te zijn, zo laat Nederlands onderzoek zien (Allen en De Grip 2012).”*¹³
- In het hoofdlijnenakkoord tussen OCW en de Vereniging Hogescholen is afgesproken dat in 2016 80% van de **docenten** minimaal een Mastergraad heeft behaald. In 2011 was dit 66,2%¹⁴, dit betekent dat nog zo’n 15% van de docenten de komende 2 jaar omgeschoold moet worden. Dit is bij uitstek een groep waarvoor flexibel deeltijdonderwijs van belang is, omdat zij genoodzaakt zijn hun opleiding te combineren met hun werk.

⁸ Pg. 80 De studie waard, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, juni 2013

⁹ Differentiëren in drievoud, advies van de Commissie Toekomstbestendigheid Hoger Onderwijs stelsel, 2010

¹⁰ Europe 2020: a strategy for European Union growth

¹¹ Zie Actieplan Leven Lang Leren van staatssecretaris Mark Rutte 14-10-2005

¹² Zie Eurostat: ontwikkeling deelname levenslang leren beroepsbevolking 2005-2012 en SCP aanbod van arbeid 2012 (2013), uit deze laatste blijkt bovendien dat van substantiële niveau- of richting veranderende cursussen nauwelijks sprake is, maar het veelal om praktisch gerichte, vakinhoudelijke (bij)scholingscursussen zijn.

¹³ Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 2013.

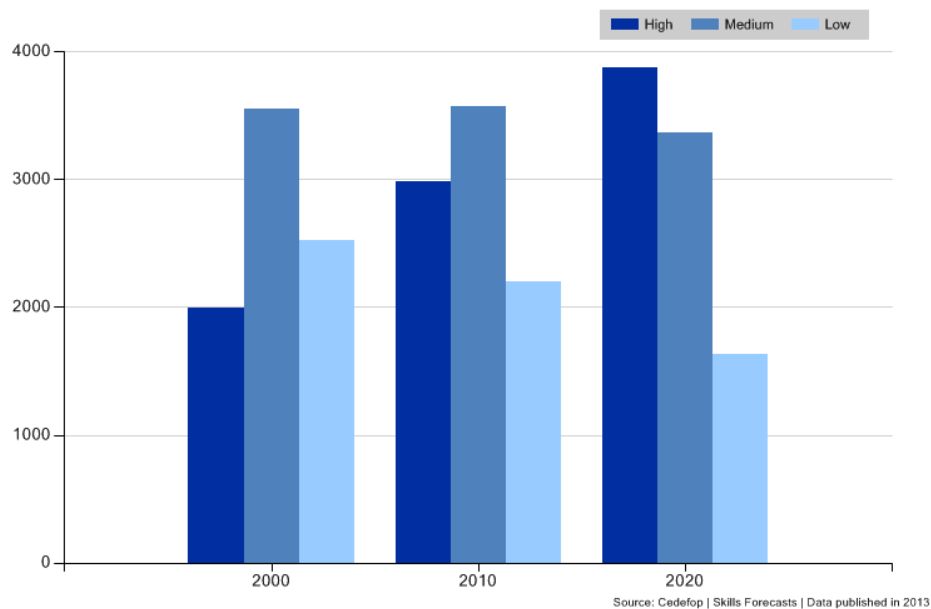
¹⁴ Trends in beeld 2013 Zicht op Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ministerie van OCW 2013

- De arbeidsmarkt wordt steeds **gevarieerder** (meer ouderen, vrouwen, allochtonen, ‘Het Nieuwe Werken’, etc.) en de arbeidsmarktbehoefte verandert continu. Dit maakt investering in scholing en ontwikkeling in deeltijd van groot belang. Verder stijgt de loonongelijkheid in Nederland, omdat de vraag naar hogeropgeleiden sneller stijgt dan het aanbod¹⁵. De vergrijzing zal de druk op de arbeidsmarkt verder vergroten. Deeltijdonderwijs kan deze druk op de arbeidsmarkt verlichten. Zie ter illustratie hiervan onderstaande figuur van het European Centre for the Development of Vocational Training. Weergegeven wordt een (voorspelling van) de arbeidsmarktbehoefte naar opleidingsniveau.

 CEDEFOP | European Centre for the Development of Vocational Training

Skills forecast: Labour force by qualification (in 000s), Netherlands

Figuur 1

¹⁵ Zie CPB Policy Brief 2012/06 en de “Skills forecast” van European Centre for the Development of Vocational Training

Uitgangspunt

Het doel van scholing is meer dan alleen het ontwikkelen voor de arbeidsmarkt, persoonlijke ontwikkeling is minstens zo belangrijk. Het ontwikkelen van kritisch burgerschap, sociale competenties en overdraagbare vaardigheden en bekwaamheden zijn van onschatbare waarde voor de samenleving. Het Leven Lang Leren kan hier een grote bijdrage aan leveren.

Onderwijs is een publiek goed, daarom vindt de LSVb het belangrijk dat ook bij deeltijdonderwijs in ieder geval de eerste bachelor en/of master van een student bekostigd moet zijn. Het is daarnaast niet de bedoeling dat er een markt en marktwerking gecreëerd wordt. Om de juiste student op de juiste plaats te krijgen moet er een divers aanbod zijn waar de student vrij uit kan kiezen. Een studiekeuze gebaseerd op financiële motieven ontbeert de intrinsieke motivatie die zo hard nodig is voor studiesucces. Er moet dus niet naar de 'koopkrachtige vraag' van opleidingen gekeken worden, maar elke opleiding moet te volgen zijn als eerste bachelor of master.

Verder vindt de LSVb het belangrijk dat ook deeltijdstudenten regelmatig **contacturen** hebben. Dit is belangrijk voor de binding met de opleiding (persoonlijk contact met docenten en medestudenten) en de overdracht van kennis¹⁶, onder andere in combinatie met zelfstudie. Een aanwezigheidsplicht is voor deeltijdstudenten minder belangrijk. De keuze om wel of niet gebruik te maken van deze momenten moet bij de student liggen, sommige deeltijdstudenten hebben immers minder behoefte aan contacturen dan een gemiddelde voltijdstudent. Deeltijdstudenten hebben, anders dan voltijdstudenten, veel andere verplichtingen en het volgen van onderwijs is niet hun hoofdbezigheid.

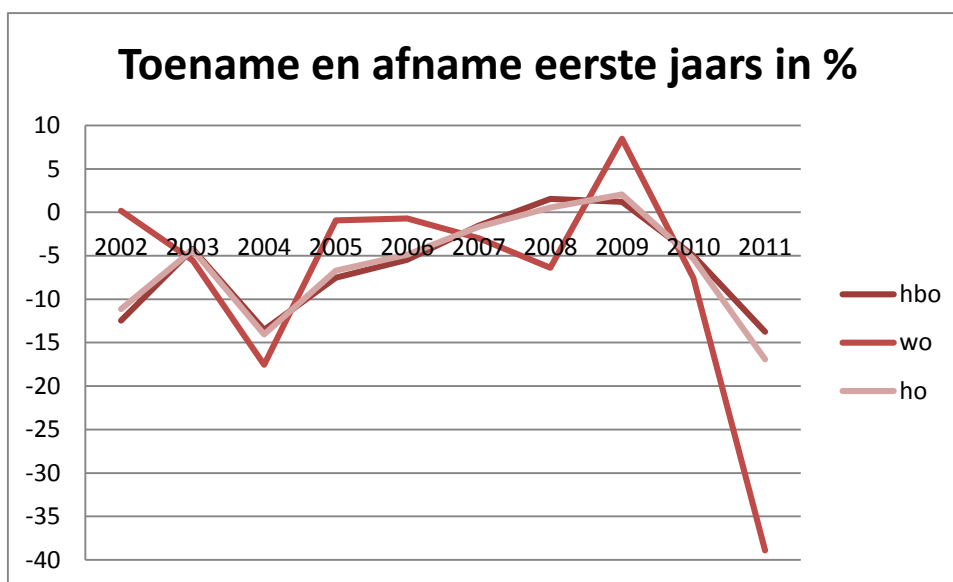
---

¹⁶ Zie ook het onderzoek van Dr. Gijsselaers en Prof. Dr. Schmidt (1993): 12 contacturen is optimum en Van der Drift en Vos (1987): 400 contacturen per jaar is ideaal om (ook met het oog op zelfstudie) tot een zo hoog mogelijke studie-intensiteit te komen.

De stand van zaken op dit moment

Daling studentaantallen

In de afgelopen tien jaar is het aantal studenten dat een bekostigde hoger onderwijsopleiding in deeltijd start gehalveerd¹⁷. Hier zijn echter enige kanttekeningen bij te maken. Zo is het aantal deeltijdstudenten in de periode 2005-2010 redelijk stabiel gebleven. Het is juist in het jaar dat de langstudeerboete werd ingevoerd (die deeltijdstudenten onevenredig hard trof) dat het aantal deeltijdstudenten drastisch afnam (zie ook onderstaande grafiek, jaar 2009-2010). De combinatie van de langstudeerboete en de gecreëerde onzekerheid over het toekomstige bekostigingsmodel van deeltijd hoger onderwijs hebben er voor gezorgd dat zowel de vraag als het aanbod is gedaald. De overheid is zelf, door het onzekere beleid van de afgelopen jaren, grotendeels verantwoordelijk voor het ontstaan van de huidige situatie.

Figuur 2¹⁸

Vergelijking Europa

Nederland is in vergelijking met andere Europese landen een uitzondering wat betreft de deelname aan deeltijdonderwijs. De deelname is tussen 2000-2009 bij ons gezakt, terwijl deze in de landen om ons heen is gestegen. Bovendien lag de deelname aan deeltijdstudies in het bekostigde hoger onderwijs al flink onder het Europese gemiddelde.¹⁹

¹⁷ Zie cijfers DUO: sinds het begin van deze eeuw is de instroom van eerstejaars deeltijdstudenten meer dan gehalveerd: van ruim 19.000 studenten in 2001 naar nog geen 8.000 in 2012

¹⁸ Bewerking ResearchNed rapport

¹⁹ Zie rapport Researchned: kenmerken, wensen en behoeften deeltijd hoger onderwijs p. 43

Aandeel jongeren stijgt

Een andere opmerkelijke ontwikkeling is de doorlopende toename van het aantal jongeren dat een deeltijdstudie volgt. De gemiddelde leeftijd neemt hierdoor af²⁰, waardoor ook de wensen en behoeften van de deeltijdstudent veranderen.

Aanbod bekostigd onderwijs daalt, aanbod privaat onderwijs stijgt

Zoals al eerder genoemd neemt het aanbod van bekostigde deeltijdopleidingen al jaren af, terwijl het aanbod van commerciële hogescholen is uitgebreid²¹. Ondertussen stijgt het aantal deeltijdstudenten in landen die vergelijkbaar zijn met Nederland²². Het is dus goed dat er aandacht is voor het deeltijdonderwijs, omdat hier voor Nederland nog veel groei te behalen valt.

Associate degree: gat in de markt?

Uit de hoge deelnamecijfers²³ van werkenden aan tweejarige Associate-degreeprogramma's blijkt dat er onder hen behoefte bestaat aan korte en diplomagerichte trajecten. De gemiddelde deeltijd hbo-bachelortrajecten duren zo'n vier jaar. Voor een deeltijd wo-bachelor ligt de gemiddelde duur ergens tussen de 4 en 5 jaar. Deze laatste duren langer omdat er minder mogelijkheden zijn tot werkplekleren in tegenstelling tot bij een hbo-bachelor.²⁴

Wie betaalt?

Zo'n 50%²⁵ van de deeltijdstudenten in het bekostigde onderwijs betaalt zijn of haar opleiding zelf. Met name voor deze groep moet de financiële drempel laag zijn, wil het onderwijs toegankelijk zijn.

---

²⁰ DUO-1Cijfer HO 2006-2011

²¹ Zie Keuzegids deeltijd & duaal 2013

²² OECD (2013), Education at a Glance 2013: OECD Indicators, OECD Publishing en rapport Researchnet deeltijd 2012

²³ Monitor associate degree 2006-2010

²⁴ Pg. 13 Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012)

²⁵ Pg. 29 Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012) en eigen interviews.

Problemen inflexibiliteit

Deeltijdstudenten zijn een bijzonder diverse groep (van werkenden van 20 tot huismoeders van 40+), waardoor één vast regime niet past. Het deeltijdonderwijs moet flexibel onderwijs zijn om aan te sluiten bij de verschillende behoeftes van studenten. De inflexibiliteit van het onderwijs uit zich op verschillende manieren:

- Bij gesprekken met studenten die we hebben gevoerd bleek het grootste probleem dat studenten ervaren een **gebrek aan flexibiliteit in hun onderwijsprogramma**. Het onderwijs wordt op vaste dagen en tijdstippen gegeven, soms ook overdag. Deze momenten kunnen per semester veranderen, waardoor studenten het onderwijs niet kunnen combineren met hun andere verplichtingen (zoals werk). Het programma is in beton gegoten, waardoor studenten niets te zeggen hebben over het studietempo. Er wordt geen rekening gehouden met eventuele vrijstellingen en als je een vak niet haalt heeft het grote consequenties voor je studieverloop.
- Daarnaast is er een **gebrek aan deeltijdcultuur**. Het deeltijdonderwijs is vaak slechts een aftreksel van de voltijdopleiding. Hetzelfde curriculum, maar dan in sneltreinvaart. Er wordt een docent ingezet voor wie het wellicht enorm slecht uitkomt om 's avonds les te geven. Die moet de kar maar trekken en de prioriteit en kwaliteit van deeltijdonderwijs binnen de instelling verdedigen. Instellingen houden hierdoor weinig rekening met de wensen en behoeftes van deeltijdstudenten. Kortom, voor deeltijdonderwijs is er binnen de onderwijsinstellingen geen aandacht, het heeft geen prioriteit en het denken over het onderwijs gebeurt voornamelijk vanuit een voltijdvisie.
- Een reden die bekostigde instellingen aandragen voor de inflexibele inrichting van hun deeltijdonderwijs is het **vestigingsplaatsbeginsel**. Het vestigingsplaatsbeginsel bepaalt dat twee derde van het onderwijs moet worden aangeboden in de gemeente van de instelling waar de student staat ingeschreven. Bij het deeltijdonderwijs wil je juist zo flexibel mogelijk zijn, bijvoorbeeld door ook onderwijs dicht bij huis of via werkplekleren op het werk aan te bieden. Dit is nu dus verboden.
- Instellingen ervaren ook de bekostigingsbeperkingen bij het aanbieden van **modulair** onderwijs als een probleem. Instellingen kunnen bekostigd onderwijs alleen via leerjaren aanbieden, maar niet in losse onderdelen. Modulair onderwijs is een manier om het instappen voor studenten makkelijk te maken. Deze modules moeten vervolgens 'gestapeld' worden tot een volledig diploma.

Oplossingen inflexibiliteit

Het ontbreken van flexibiliteit zoals hierboven beschreven uit zich dus op verschillende manieren en heeft meerdere oorzaken. Om tot een oplossing te komen stellen we verschillende maatregelen voor. Deze moeten in samenhang gezien worden, want juist in het geheel van maatregelen ligt de oplossing: een cultuuromslag naar meer focus op deeltijdonderwijs.

Introductie van de flexstudent

De student moet het eigenaarschap van zijn studietempo dus weer terugkrijgen in plaats van zijn werkzaamheden en de rest van zijn leven aan zijn studie aan te moeten passen. *“Ons onderwijs vertoont nog veel trekken van een industriële aanpak. Het lijkt nog sterk op een leerfabriek in plaats van een inspirerende leeromgeving, is sterk locatie gebonden, met vaste tijden en met vaste jaarschema’s.”*²⁶ Het Zweedse onderwijssysteem is hier al ver mee en daar kunnen we veel van leren: alle studenten kunnen daar hun eigen studieprogramma over de tijd indelen en samenstellen op basis van verschillende kleinere programma’s²⁷. Deze programma’s bestaan uit losse vakken vanaf 5 EC of minors vooraf samengesteld uit meerdere vakken.

Voor de diverse groep van deeltijdstudenten (vooral in leeftijd, maar ook in persoonlijke omstandigheden en redenen voor scholing²⁸) is een model met een flexibel aantal studiepunten en een individueel aanpasbaar programma ideaal. Het verschil met modulair onderwijs is dat de diplomagerichtheid hier meer gewaarborgd is: de inschrijving is immers voor een volledige opleiding en gericht op het behalen van een diploma.

Voltijdsonderwijs

Ook voor voltijdstudenten zal de introductie van de flexstudent een uitkomst zijn. Zoals in de inleiding al is aangegeven worden deeltijdstudenten steeds jonger. Deze trend zal zich versneld doorzetten op het moment dat voorgestelde wijzigingen in de wijze van studiefinanciering worden doorgevoerd. Voor een grote groep studenten zal voltijd studeren dan niet meer tot de mogelijkheid behoren. Om hoger onderwijs voor deze groep nog toegankelijker te maken is het noodzakelijk dat de mogelijkheid bestaat om werken en leren op een door de student gewenste manier te combineren.

Verder hebben ook voltijdstudenten vaak een periode in hun studie waarin er niet voltijd gestudeerd wordt. Hier zijn vele redenen voor: een langdurige periode van ziekte, deelname aan medezeggenschap of opleidingscommissies, maatschappelijke stages, verblijf en studie in het buitenland of bestuursfuncties van studie- en studentenverenigingen. Door de rigide vaste vorm van het huidige voltijdonderwijs zijn deze periodes van mindere activiteit een opstap naar een opeenstapeling van onnodige studievertraging om de opgedane vertraging weer in te lopen. Studenten met problemen en/of ambitie worden zo gestraft.

²⁶ Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 2013.

²⁷ Hoger onderwijs en Levenlang leren. Internationaal vergelijkende studie. Een onderzoek in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. drs. S.D. Broek, drs. J. de Jonge, dr. B. Hake, Research voor Beleid, Panteia, 2011.

²⁸ Middelbaar en hoger onderwijs voor volwassenen. Onderwijsraad, 2009.

Hoe gaat de oplossing eruit zien

Bovenstaande voordelen worden bereikt door de introductie van een nieuwe inschrijvingsvorm: de inschrijving als **flexstudent**. Deze vorm komt in plaats van de deeltijdvariant. Bij het inschrijven voor een studie kunnen studenten voortaan kiezen voor voltijdonderwijs (dit blijft onaanangepast) of flexonderwijs. De flexstudent kan zelf de hoeveelheid studiepunten bepalen die hij wil volgen bij het inschrijven voor zijn studie. De student schrijft zich dan in voor bijvoorbeeld 40 EC of 20 EC, afhankelijk van de hoeveelheid tijd die de student in zijn studie wil stoppen.

Wat houdt een inschrijving als flexstudent in en wat moet er veranderen om het flexstuderen mogelijk te maken:

- Er wordt per studiepunt waar een student zich voor inschrijft collegegeld betaald dat zo'n 1,15 keer hoger is per studiepunt dan het voltijd wettelijke collegegeld. Dit om tegemoet te komen aan de mogelijke aanpassingen die instellingen moeten doen om de flexstudent te faciliteren.
- De student kan de omvang van zijn inschrijving (aantal EC) gedurende het studiejaar op meerdere momenten aanpassen aan de omstandigheden van het moment. Dit betekent in de praktijk dat wanneer je in november een spoedklus krijgt op je werk, je het aantal studiepunten en daarmee ook het collegegeld dat je betaalt kunt aanpassen.
- Flexstudenten die in de voltijdvariant in aanmerking zouden komen voor studiefinanciering, kunnen naar rato studiefinanciering aanvragen als tegemoetkoming in hun studiekosten. Wanneer een instelling een BSA hanteert, wordt deze naar rato berekend. Dus is een BSA 2/3 van het totaal aan studiepunten (bij voltijd dus 40 EC), betekent voor de flexstudent die zich bijvoorbeeld inschrijft voor 40 EC een BSA van 27 EC. Wanneer de student gedurende het studiejaar de hoogte van zijn inschrijving wijzigt, geldt de BSA-norm naar rato van de hoogste inschrijving.
- De inschrijving van de flexstudent is voor de duur van een collegejaar, waardoor de faciliteiten van de instelling het hele jaar voor de student beschikbaar zijn. Men kan daarbij denken aan studiebegeleiding, toegang tot de bibliotheek en een campuscontract voor hun woning.
- De bekostiging ontvangt een instelling naar rato van het aantal studiepunten waarvoor de flexstudent staat ingeschreven. Op deze manier behoudt de instelling bekostiging wanneer een student zijn studie over meerdere jaren spreidt. Voor een hbo-bachelor van 240 EC ontvangt de instelling bij een inschrijving van 30 EC per jaar, dus 8 jaar de helft van de normale bekostiging.
- Een aanvullende voorwaarde zou kunnen zijn dat er een minimale omvang aan EC's wordt bepaald, bijvoorbeeld 15 EC.
- Elke studie moet een instroommoment in februari krijgen (tenzij dit aantoonbaar niet kan, bijvoorbeeld omdat een opleiding te klein is).
- Vakinschrijvingen komen meer verspreid over het jaar te liggen, in plaats van twee keer per jaar, zodat het voor een student ook daadwerkelijk mogelijk is om flexibel te zijn.

Verder is het belangrijk om rekening te houden met de volgende zaken:

- Flexstudenten zijn een gevarieerde groep door het verschillende tempo waarin studenten het onderwijsprogramma volgen. De student heeft bovendien een grote keuzevrijheid en daarmee ook grote verantwoordelijkheid in het samenstellen van zijn of haar programma. **Studiebegeleiding** gericht op de flexstudent is belangrijk om de student te helpen hiermee om te gaan.
- Verder is het belangrijk dat de flexstudent zich wel onderdeel kan voelen van de gemeenschap op de hogeschool of universiteit. Om deze binding te bewerkstelligen is het belangrijk dat er **contacturen** zijn zodat studenten medestudenten leren kennen, persoonlijk contact met docenten hebben en zich verbonden voelen met de instelling. Zoals eerder benadrukt zijn contacturen ook belangrijk voor het onderwijs en de kennisoverdracht. De keuze om geen gebruik te maken van deze momenten kan uiteraard bij de student liggen, sommige flexstudenten hebben immers minder behoefte aan deze dingen dan de gemiddelde voltijdstudent. Flexstudenten hebben veel andere verplichtingen en het volgen van onderwijs is niet hun hoofdbezigheid. Contacturen hoeven dus niet verplicht te zijn.
- Een beperking bij het flexibel inrichten van een studie is de **volgtijdelijkheid van vakken**: studies zijn soms opgebouwd uit vakken die op elkaar voortbouwen. Deze volgtijdelijkheid is aan de instelling om te bepalen en moet uiteraard door studenten gevolgd worden.

Introductie experiment met flexstuderende

Om de effecten van deze inschrijvingsvorm te onderzoeken kan het wenselijk zijn om eerst een experiment te starten binnen één of meerdere hogeronderwijsinstellingen. In zo'n experiment zouden de volgende zaken onderzocht kunnen worden:

- De hoeveelheid studenten die gebruik gaan maken van flexstuderende.
- Wat is de achtergrond van de flexstudenten (leeftijd, opleidingsniveau, gezin, werk)?
- Wat is de EC-hoogte die wordt gekozen door flexstudenten?
- Hoe vaak wordt de studiebelasting per jaar bijgesteld?
- Wat is de administratieve last voor instellingen?

Vestigingsplaatsbeginsel versoepelen

Een volgende oplossing voor flexibeler deeltijdonderwijs is het versoepelen van het vestigingsplaatsbeginsel²⁹ in de WHW voor deeltijdonderwijs. Het vestigingsplaatsbeginsel bepaalt dat een instelling het grootste deel van het onderwijs moet aanbieden binnen de gemeente waar de instelling gevestigd is. Hierdoor is het lastig om onderwijs op de werkvloer te volgen, terwijl deze vorm van onderwijs juist voor bijvoorbeeld de hbo-deeltijdstudent ideaal zou zijn. Ook beperkt het de mogelijkheid voor digitaal onderwijs³⁰. Het versoepelen van het vestigingsplaatsbeginsel maakt het volgen van onderwijs voor de werknemer vanzelfsprekend veel flexibeler.

Bij het volgen van onderwijs op de werkplek is het natuurlijk wel van belang dat duidelijk omschreven wordt hoe de specifieke werkplek van een student bijdraagt aan de kennisvergaring voor de studie en hoe de student de opgedane kennis op die werkplek in de praktijk kan brengen. Te vaak worden studiepunten weggegeven voor het hebben van een werkplek zonder dat dit op enige wijze wordt verantwoord.³¹

Naast de bovengenoemde voordelen adviseert de commissie 'Publiek-private samenwerking in het beroepsonderwijs'³² om het vestigingsplaatsbeginsel af te schaffen. Zij geeft aan dat dit nodig is om de ontwikkeling van Centers of Expertise te bevorderen en die ook een effectieve bijdrage aan het onderwijs te laten leveren.

Digitalisering

Digitalisering biedt ook vele mogelijkheden om het onderwijs flexibeler in te richten, ter aanvulling op contacturen met docenten en medestudenten om zo uiteindelijk tot een vorm van 'blended learning' te komen. Met het aanbieden van digitale (hoor)colleges zijn studenten minder tijd- en plaatsgebonden. Hierdoor is het ook makkelijker om meerdere instapmomenten voor vakken te creëren zodat studenten op hun eigen tempo onderwijs kunnen volgen. Studenten hoeven minder vertraging op te lopen en ze kunnen hun studie beter om werk of andere activiteiten heen plannen. Momenteel wordt het studietempo van deeltijdstudenten grotendeels bepaald door het aanbod van vakken door de instelling, de deeltijdstudent kan door meer gebruik van digitaal onderwijs nog meer eigenaar worden van zijn of haar studietempo. Er kan op verschillende manieren gebruik gemaakt worden van steeds groter wordende digitale onderwijsaanbod, voor meer informatie verwijzen we je naar onze bijlage over digitalisering.

Erkenning van Verworven Competenties (EVC)

Een veelgehoorde manier om het opleidingsaanbod te flexibiliseren is door het aanbieden van maatwerktrajecten. Binnen deze trajecten kunnen eerder verworven competenties erkend worden, bijvoorbeeld relevante werkervaring, wat met name bij volwassen deeltijdstudenten vaak van toepassing is. Door het gebruik van EVC's kan de studielast van de opleiding worden verlaagd, duurt de opleiding minder lang en wordt de drempel om aan een opleiding te beginnen lager. Op die manier ontstaat een verkort traject.

²⁹ Zie art. 7:17 WHW

³⁰ Digitaal onderwijs biedt veel mogelijkheden voor deeltijdonderwijs, zie ook de volgende paragraaf 'digitalisering'

³¹ Zie het rapport 'goed verkort', inspectie van het onderwijs 2013.

³² Ruimte voor ontwikkeling. Aanbevelingen van de commissie Van der Touw, 17 juni 2013

De kwaliteitswaarborging van het toekennen van EVC's moet wel goed geregeld zijn, zie hiervoor ook het kritische rapport van de inspectie³³. Het is moeilijk om een transparante en vergelijkbare procedure hiervoor te ontwikkelen. Duidelijk omschreven einddoelen/leeruitkomsten van een opleiding en de afzonderlijke vakken kunnen hierbij helpen. Elk vak heeft einddoelen die beschrijven wat de student leert met het vak, deze einddoelen moeten aantoonbaar gedekt worden met de relevante ervaring van de student. Natuurlijk is het uiteindelijk aan de instelling om te bepalen of ze de vrijstelling geven en mag de instelling ook meer eisen dan de einddoelen van het vak bepalen.

Het centraal regelen van de kwaliteitsborging moet voorkomen dat vrijstellingen onterecht worden weggegeven. Dit is bij uitstek een taak voor de NVAO, deze checken tijdens de accreditatie dan of de instelling kan onderbouwen welke vrijstellingen ze toekent. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met de rol van de examencommissie en de academische vrijheid van instellingen. Een terughoudende toets is dus op zijn plek. Dat er wel getoetst wordt is echter belangrijk, omdat anders het gevaar bestaat dat studiepunten, en dus diploma's, worden weggegeven door instellingen om de diplomabekostiging binnen te halen³⁴. Neem in de beoordelingskaders van de NVAO een toets op naar de wijze waarop instellingen vrijstellingen en EVC's vergeven. Dit moet dan ook in de praktijk getoetst worden door net als bij de eindwerkstukken voorbeelden op te vragen en deze situaties te beoordelen. Bij een onvoldoende op deze standaard wordt de accreditatie niet behaald.

Curriculum ontwerp

Om het onderwijs flexibel te maken is het ook belangrijk dat hier al tijdens het ontwerpen van het curriculum rekening mee gehouden wordt. Een manier om dit te doen is om de goede voorbeelden die in de ECTS users' Guide³⁵ gegeven worden toe te passen. Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuwe versie die in de loop van dit jaar verschijnt. Er zijn twee zaken die in dit kader extra belangrijk zijn, namelijk de automatische erkenning en de daarmee verbonden transfer of credits en het werken met leeruitkomsten. Beide zullen wij toelichten.

Automatische erkenning

Er kan nog veel verbeterd worden bij de erkenning van studiepunten die bij een andere opleiding zijn behaald. Momenteel is het voor studenten die op een Erasmus-uitwisseling gaan makkelijker om hun studiepunten in te brengen in hun eigen curriculum dan voor studenten die binnen Nederland ergens anders EC's behalen. Om dit te verbeteren kan er naar analogie van de Erasmus-uitwisseling met leerovereenkomsten gewerkt worden, maar dit zorgt voor onnodig veel rompslomp. Beter is het om leeruitkomsten op z'n manier te formuleren dat ze makkelijk vergelijkbaar zijn. Dit kan wanneer de leeruitkomsten van twee vakken overeenkomen het vak automatisch erkend wordt en onderdeel uitmaakt van het curriculum van de student. Op deze wijze wordt het voor studenten aantrekkelijker om een meer divers en bij hun wensen aansluitend onderwijsaanbod te volgen. Uiteraard kan een instelling wel meer eisen te stellen aan een student en beslissen geen vrijstelling te geven in het kader van de beleidsvrijheid van instellingen. Wenselijk is echter dat leeruitkomsten uitgebreid geformuleerd zijn omdat dit de vergelijkbaarheid makkelijk maakt tussen verschillende vakken van verschillende instellingen.

³³ Zie het rapport Examencommissies en Ervaringscertificaten van de Inspectie van het onderwijs, april 2012. Overigens experimenteert de Open Universiteit met 'certified professional programs' voor professionals met meer dan drie jaar werkervaring.

³⁴ Goed verkort? Over de programmering en verantwoording van (ver)korte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs. Inspectie van het Onderwijs, 9 november 2012.

³⁵ ECTS users' Guide 2009,

Werken met studielast versus werken met leeruitkomsten

Door te werken met leeruitkomsten bij de kwaliteitsborging en het curriculumontwerp kan het onderwijs flexibeler worden ingericht. De student moet een bepaald eindniveau en leerdoelen halen en het is aan de opleiding om de weg naar dat eindniveau in te richten. Nu wordt er voornamelijk gewerkt met studielast waarbij vooral het aantal studie-uren (de studielast) verantwoord moet worden. De controle op het eindniveau vindt nu alleen plaats door te kijken naar het niveau van de eindwerken.

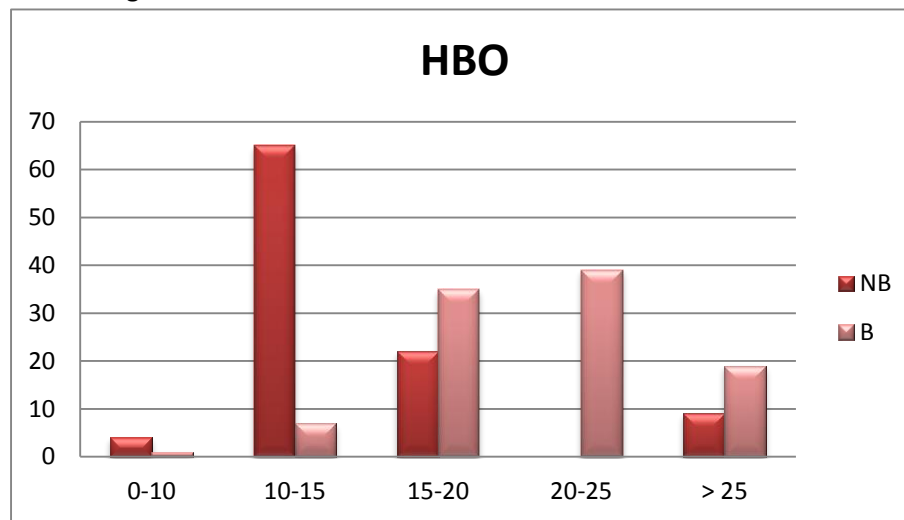
Echter door enkel te kijken naar leeruitkomsten en eindniveau is het lastiger om makkelijk zicht te hebben op het niveau van een opleiding en de student. Je mist hierbij de weg naar het eindniveau, wat minstens zo belangrijk is voor de uiteindelijke kwaliteit. Niet voor niets staat een European Credit (EC) voor een gemiddelde van 28 *studie-uren*. Ouderen en volwassenen studeren gemiddeld niet veel sneller of effectiever dan jongeren. De onderwijsinspectie heeft bovendien in haar rapport 'Goed Verkort' aangegeven dat bij verkorte trajecten waarin met vrijstellingen gewerkt wordt vrijstellingen te snel worden weggegeven. Instellingen zijn niet meer verplicht arbeidsintensieve werkvormen aan te bieden, zoals het schrijven van papers of houden van presentaties. De figuren hieronder tonen aan dat het sturen op eindniveau werkelijk gevolgen heeft voor het aantal uur wat studenten in hun opleiding steken.

Wanneer leeruitkomsten echter op een transparante en verantwoorde wijze gebruikt worden, is het bij uitstek een middel om het onderwijs meer te laten aansluiten bij de individuele behoefte en reeds aanwezige kennis van de student. Om dit mogelijk te maken moeten de leerdoelen van een opleiding uitvoerig beschreven worden, ook moet duidelijk zijn wanneer en op welke wijze een student deze behaalt. Door dan elke keer de leeruitkomsten aan de leerdoelen te toetsen kan de kwaliteit beter bewaakt worden. Dit leidt ertoe dat er minder gekeken wordt naar het aantal uren dat een student in een vak gestoken heeft en er meer nadruk komt te liggen op de vraag of de student de omschreven leerdoelen beheerst.

Een andere goede manier om de kwaliteit van een opleiding te waarborgen is het werken met instellingoverstijgende voortgangstoetsen (denk aan die bij geneeskunde). Ook het rapport 'Vreemde ogen dwingen' van Jan-Anthonie Bruijn onderschrijft dat dit een goede aanvullende manier is om de kwaliteit van opleidingen te waarborgen.

Een vaststaand onderwijsaanbod en aantallen uren studielast is met het wetstraject Kwaliteit in Verscheidenheid al middels de brede bachelor geflexibiliseerd. Bovendien is er ruime mogelijkheid voor grote vrijekeuzeruimtes om zo een opleiding flexibel in te richten. Wet- en regelgeving hoeft hier dus niet voor te worden veranderd.

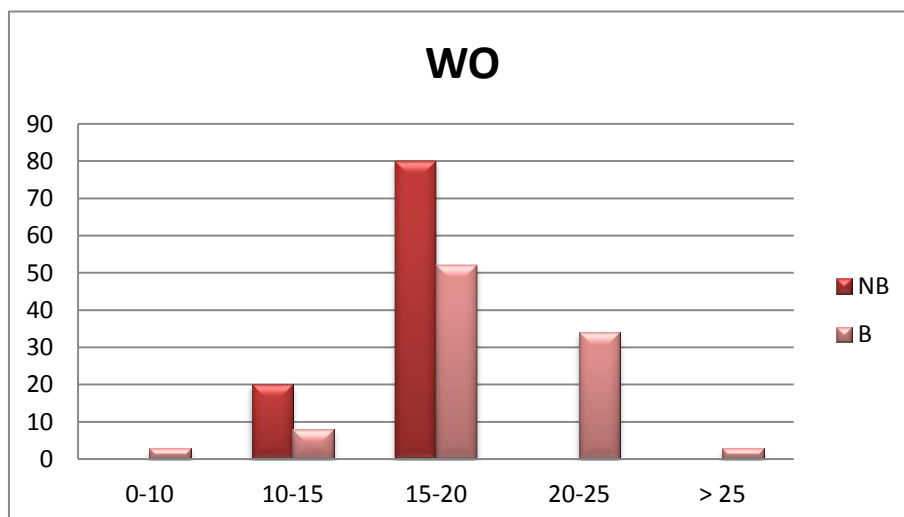
Ter illustratie hieronder een aantal figuren die de studielast vergelijken tussen bekostigde en niet bekostigde instellingen:

Figuur 3 gemiddeld bestede uren aan studie per week(hbo)

In het hbo is een groot verschil te zien tussen de tijd die studenten in het bekostigde en het niet-bekostigde onderwijs per week aan hun studie besteden. In het private onderwijs besteedt **70%** van de studenten minder dan 15 uur per week aan hun studie. Ter vergelijking: in het bekostigde onderwijs is dat slechts **8%**.

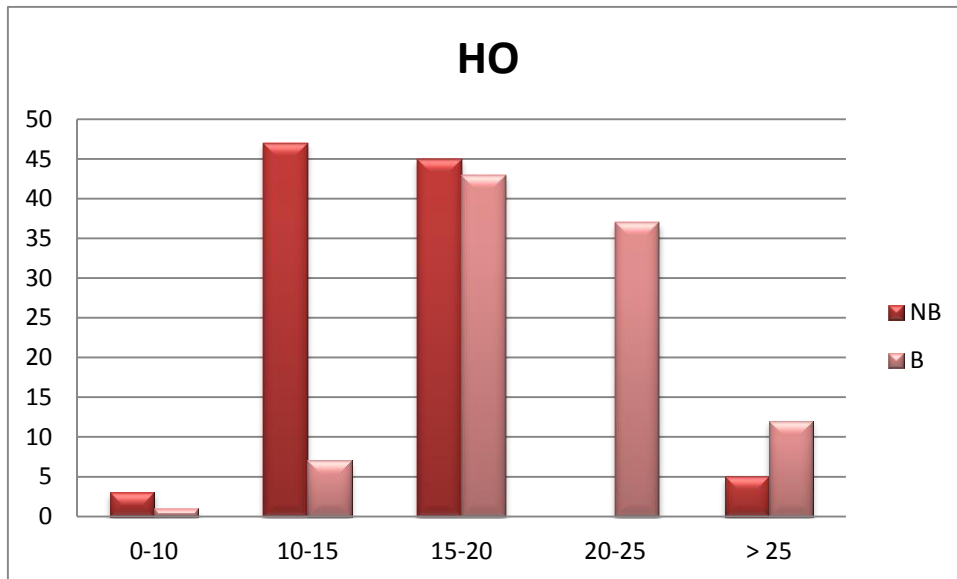
Waar dit verschil vandaan komt is niet met zekerheid te zeggen. Vast staat dat de omvang van de programma's in EC even groot zijn, namelijk 240 EC. Ook is het aantal jaar waarin de student het programma kan afronden in beide gevallen rond de 4 jaar te liggen. Het verschil kan dus op 2 dingen duiden: een verband met de wettelijk vastgestelde 28 uur per EC ontbreekt, of de daadwerkelijke studieduur in het private onderwijs is vele malen langer en de bijhorende rendementen zijn dus lager. Meer onderzoek naar dit verschil is nodig om harde conclusies te kunnen trekken, maar eerder onderzoek van de Inspectie³⁶ leek al naar de eerste verklaring te wijzen.

Figuur 4 gemiddeld bestede uren aan studie per week(wo)

³⁶ Goed verkort? Over de programmering en verantwoording van (ver)korte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs. Inspectie van het Onderwijs, 9 november 2012.

Ook in het wo is er een verschil te zien tussen de tijd die studenten in het bekostigde en het niet-bekostigde onderwijs per week aan hun studie besteden. In het private onderwijs besteedt **100%** van de studenten minder dan 20 uur per week aan hun studie. In het bekostigde onderwijs is dat **63%**.

Figuur 5 gemiddeld bestede uren aan studie per week (HO totaal)

Problemen onduidelijk overheidsbeleid

Een tweede onderliggend probleem voor het gebrek aan focus binnen het deeltijdonderwijs, is onduidelijk overheidsbeleid. Bijvoorbeeld de jarenlange discussies over privatisering of het “vergeten” van deeltijdstudenten bij de invoering van de langstudeerboete. Met dit in het achterhoofd is het niet verrassend dat bekostigde onderwijsinstellingen deeltijd links hebben laten liggen.

- Het **onzekere beleid van de overheid** draagt bij aan de terugloop van deeltijdonderwijs. De langstudeerboete heeft, zoals vermeld in de inleiding, gezorgd voor een flinke daling van het aantal studenten. Aan de kant van de instelling heerst veel onzekerheid over de toekomst van de bekostiging van het deeltijdonderwijs. De huidige situatie waarin de commissie ‘Flexibel hoger onderwijs voor werkenden’ de mogelijkheden voor vraagfinanciering onderzoekt, draagt daar nog eens aan bij. *“De hogescholen maken zich zorgen over de impact van nieuwe regelgeving ten aanzien van deeltijd onderwijs en over de impact van de wijze waarop toezicht wordt gehouden.”*³⁷
- **Accreditatiekaders** en bekostiging zijn niet aangepast voor deeltijdonderwijs, maar gericht op voltijdonderwijs. Zo komt in het uitgebreide beoordelingskader³⁸ voor opleidingen het woord deeltijd slechts één keer voor.
- De **bekostiging** voor een opleiding is 4 jaar, terwijl een deeltijdopleiding vaak langer duurt. Hierdoor moet een opleiding zelf het bekostigingsgeld sparen en uitsmeren, wil ze geen verlies maken op de laatste jaren van deeltijdstudenten. Deze focus op voltijd studeren heeft tot gevolg dat een instelling een vertaalslag moet maken voor het deeltijdonderwijs, waardoor een focus op deeltijdonderwijs een stap verder weg is.
- De bovengenoemde (combinatie van) factoren maakt het voor bekostigde hogeronderwijsinstellingen momenteel niet aantrekkelijk genoeg om deeltijdonderwijs aan te bieden. Hierdoor is er een **steeds minder groot aanbod aan opleidingen in deeltijd**³⁹. Het steeds afnemende aanbod leidt weer tot vermindering van vraag en vormt zo een neerwaartse spiraal. Dit beperkte aanbod van opleidingen⁴⁰, vooral in het wo in de sectoren natuur, gezondheidszorg, economie en techniek, is een probleem. Het beperkt studenten in hun keuzemogelijkheden om een passende studie te vinden. Bovendien zijn het richtingen waar de arbeidsmarktbehoefte momenteel groot is, dit is voor mensen die zich willen laten omscholen erg belangrijk. In het hbo waren private aanbieders tot voor kort relatief weinig actief in techniek- en onderwijsopleidingen, wat het tekort aan aanbod nog nijpender maakt. Daar worden op dit moment wel meer activiteiten ontplooit, maar die blijven nog ver achter bij het aanbod in bijvoorbeeld de sector economie. *“De Keuzegids deeltijdstudies 2009 noemt het aanbod in het hbo ‘een gatenkaas’ en het aanbod in het wo ‘een slagveld’.”*⁴¹ Als

³⁷ Een leven lang leren in het hbo: lessons learned. Evaluatie in opdracht van het Ministerie van OCW. Susanne de Zwart, Henk Bakker, Astrid Wenneker, Pascal Kreijen, Lotte Terwel, 2012.

³⁸ Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs Opleidingsbeoordeling (uitgebreid) NVAO 22 november 2011

³⁹ Zie Keuzegids deeltijd & duaal 2013

⁴⁰ Pg. 8 Kenmerken, wensen en behoeften deeltijd hoger onderwijs

⁴¹ Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 2013.

instellingen meer deeltijdonderwijs aanbieden en deeltijdonderwijs meer als core business gaan zien, zal er meer rekening gehouden worden met de deeltijdstudent. Behoeftes zoals meerdere instroommomenten, flexibel onderwijs en studieloopbaanbegeleiding toegespitst op de werkenden vinden beter gehoor. Door een breed aanbod zal het tij keren naar een groei van het deeltijdonderwijs.

- Een laatste probleem is de **financiële drempel** die er momenteel voor veel potentiële deeltijdstudenten bestaat. Het ontbreekt deeltijdstudenten aan de mogelijkheid om studiefinanciering, een ov-studentenkaart of collegegeldkrediet aan te vragen. Tel daarbij de relatief hoge collegegelden op en zo is er een flinke barrière om hoger onderwijs in deeltijd te volgen voor studenten die dat zelf moeten betalen. Uit gesprekken met hogescholen kwam naar voren dat ongeveer de helft van de studenten zelf voor zijn of haar opleiding betaalt⁴².

---

⁴² Zie ook Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012).

Oplossingen onduidelijk overheidsbeleid

Duidelijk overheidsbeleid

Instellingen hebben behoefte aan duidelijkheid, zodat het inzetten op deeltijdonderwijs geen risicobelegging meer is. Instellingen zijn bang dat de ontwikkeling naar privaat deeltijdonderwijs onhoudbaar is; ze verwachten dat elk moment de financiering kan worden omgegooid, waardoor ze van deeltijdonderwijs geen prioriteit durven te maken en dit onderwijstype afbouwen. De overheid moet van deeltijdonderwijs een zekere prioriteit maken, ook met het oog op een Leven Lang Leren. Er moet een streep onder de discussies en experimenten⁴³ worden gezet en er moeten keuzes voor deeltijdonderwijs worden gemaakt.

Prestatieafspraken

Deeltijdonderwijs moet een onderdeel worden van een volgende set prestatieafspraken, bijvoorbeeld in het kader van profilering of als indicator waar een instelling zelf voor mag kiezen. Het is niet nodig dat elke instelling een zwaartepunt van deeltijdonderwijs maakt. Enkele instellingen verdeeld over het land kan voldoende zijn, zolang het leren maar flexibel kan worden ingericht. Het moet dus ook een vrije keuze zijn voor instellingen om van deeltijdonderwijs prioriteit te maken.

Het is wel belangrijk dat instellingen keuzes maken, bijvoorbeeld middels sectoroverstijgende overleggen, om het onderwijsaanbod macrodoelmatig te laten zijn. De introductie van de flexstudent moet sowieso voor een cultuuromslag zorgen. Daarnaast kan de keuze voor flexstuderen gestimuleerd worden door bekostigingsbonussen, immers zoals minister Kamp laatst zei: “Nu is de overtuiging dat je een leven lang moet leren breed gedeeld.”⁴⁴ Extra geld moet hiervoor dus wel te vinden zijn.

Studiefinanciering

Studiefinanciering voor flexstudenten maakt de drempel om te flexstuderen lager. In de huidige onzekerheid over de toekomst van de studiefinanciering lijkt het ons niet meer dan logisch om op zijn minst collegegeldkrediet mogelijk maken voor flexstudenten. Het effect van deze laatste maatregel moet overigens niet worden overschat: het blijft een lening en mag nooit een incentive zijn om bijvoorbeeld het collegegeld te verhogen. Verder moet ook onderzocht worden wat de gevolgen zijn van het op grotere schaal toekennen van deze leenfaciliteit aan studenten bij het private onderwijs, omdat zij immers meer collegegeld betalen. Voor DUO is het hoogstwaarschijnlijk een kleine moeite dit uit te zoeken.

⁴³ Zie ook het Experiment Open Bestel, ingesteld in 2006, welke loopt t/m 2015. In 2015 zal ook de eindevaluatie naar de Kamer worden gestuurd. En het experiment Een leven lang leren in het hbo: lessons learned, waarvan de evaluatie in 2012 naar buiten kwam.

⁴⁴ NRC Handelsblad, 27 februari 2014 “Nederland is wel klaar voor de uitdagingen van de 21ste eeuw”

Voorlichting

Naast het momenteel beperkte en fragmentarische aanbod van deeltijdopleidingen is het aanbod ook niet overzichtelijk. *“Het grote aantal aanbieders van post-initieel onderwijs en de grote diversiteit onder de aanbieders kunnen op zichzelf genomen leiden tot een onoverzichtelijk aanbod. In dat geval zou de markt niet goed kunnen werken omdat door het ontbreken van goede en toegankelijke informatie over het aanbod, een deel van de potentiële vraag dan niet zal leiden tot een daadwerkelijke vraag. Daarmee zou sprake zijn van marktfalen.”*⁴⁵

Hier ligt een uitdaging voor www.studiekeuze123.nl om het aanbod voor alle verschillende doelgroepen op een voor hen wenselijke manier inzichtelijk te maken. Wanneer potentiële studenten een beter overzicht hebben van alle mogelijkheden die er voor hen open staan zal dat leiden tot een verhoogde vraag.

Associate degree

Door de introductie van de Associate degree (Ad) is er in het Nederlandse hoger onderwijs eindelijk een diploma beschikbaar dat binnen een korte termijn van twee jaar te halen is. De opleiding sluit goed aan bij de behoefte van werkenden. *“Ongeveer de helft van de Ad’ers volgt het Ad-programma in duale vorm of (vooral) in deeltijd. Het grote percentage deeltijders komt doordat het gros van de Ad’ers tot de beoogde doelgroep behoort: ongeveer de helft komt vanuit een werksituatie en circa een kwart komt rechtstreeks van het mbo. Deze aansluiting op de persoonlijke situatie van mbo’ers en werkenden verkleint naar verwachting de kans op uitval.”*⁴⁶

De Ad is dus bij uitstek een hulpmiddel voor hogescholen om hun deeltijdaanbod te vergroten. Momenteel zijn het vooral de private instellingen die van deze mogelijkheid gebruik maken. In volgende prestatie- en profileringsafspraken kan er veel sterker in gezet worden op de Ad zodat er een landelijk dekkend aanbod ontstaat. Daarnaast moeten de overheid en het werkveld meer doen aan de bekendheid van de Ad. In plaats van het opzetten van een speciale website voor voorlichting over de Ad⁴⁷, kan er beter aangesloten worden bij bestaande informatiekkanalen zoals www.studiekeuze123.nl. Verder is het belangrijk dat er een soepele doorstroom naar de hbo-bachelor mogelijk is. Dit is wettelijk gezien nog onvoldoende geborgd. Er is geen minimum aantal studiepunten dat een Ad-student mee mag nemen naar de aansluitende bachelor waar de Ad immers onderdeel van behoort te zijn.

De mogelijkheid tot het aanbieden van Ad’s op BVE (Beroepsonderwijs en Volwassenen Educatie) instellingen brengt zowel gevaren als voordelen met zich mee. Gevaar is dat er door al het onderwijs op een mbo aan te bieden geen wisselwerking met studenten en cultuur op de hogeronderwijsinstelling plaatsvindt. Tegelijkertijd ligt hier zeker voor het flexonderwijs wel een mogelijkheid om flexibel en dicht bij huis onderwijs aan te bieden. Het is aan de NVAO om te garanderen dat de kwaliteitszorg en de verantwoordelijkheid daarvoor duidelijk bij de hogeschool blijven liggen.

⁴⁵ Werk maken van scholing, advies over de postinitiële scholingsmarkt. Sociaal-Economische Raad (SER), 2012.

⁴⁶ Monitor Associate degree 2006-2010. Tussenevaluatie in opdracht van het Ministerie van OCW. Djoerd de Graaf, Emina van den Berg, SEO Economisch Onderzoek, 2010.

⁴⁷ <http://www.deassociatedegree.nl/>

Conclusie

In de inleiding beschreven we de dalende studentaantallen binnen het deeltijdonderwijs. Dit staat in schril contrast met de groei van deze onderwijsvorm in het buitenland. We schetsten de problemen die het deeltijdonderwijs de das om dreigen te doen, namelijk *een gebrek aan focus*, waaraan twee problemen ten grondslag liggen: *een gebrek aan flexibiliteit* en *onzeker overheidsbeleid*.

Voor het gebrek aan flexibiliteit dragen we verschillende oplossingen aan, die in samenhang moeten worden gezien, namelijk:

- De introductie van de flexstudent, waardoor de student weer baas over zijn eigen studietempo wordt. Een student kan zich bij deze onderwijsvorm inschrijven voor een zelf te bepalen hoeveelheid studiepunten, vergelijkbaar met het systeem in Zweden;
- Versoepeling van het vestigingsplaatsbeginsel, waardoor onderwijs minder plaatsgebonden wordt;
- Meer integratie van digitaal onderwijs, waardoor er bijvoorbeeld meerdere instapmomenten voor vakken mogelijk zijn en studenten dus meer op hun eigen tempo onderwijs kunnen volgen;
- Erkenning van EVC's, waardoor onderwijs aansluit bij de kennis en kunde die deeltijdstudenten al hebben opgedaan en een programma op maat mogelijk is;

Voor het onduidelijke overheidsbeleid vragen we ten eerste de overheid een duidelijke keuze te maken voor deeltijdonderwijs, zodat instellingen zich zonder risico kunnen focussen op deze onderwijsvorm. Vervolgens hebben we nog andere oplossingen:

- Zorg ervoor dat er zo min mogelijk een vertaalslag vanuit het voltijdonderwijs gemaakt hoeft te worden, bijvoorbeeld bij het macrodoelmatigheidsbeleid, accreditatie en bekostiging van opleidingen;
- Maak deeltijdonderwijs onderdeel van een volgende set prestatieafspraken, bijvoorbeeld in het kader van profilering of als indicator waar een instelling zelf voor mag kiezen;
- Maak studiefinanciering, of in ieder geval collegegeldkrediet, mogelijk voor deeltijdstudenten;
- Maak het aanbod aan deeltijdonderwijs inzichtelijker voor studiekeizers door de voorlichting te verbeteren;
- Pak de kansen die de Ad biedt voor deeltijdonderwijs, een kortere opleiding sluit goed aan bij de behoefte van werkenden.

In de bijlage gaan we nog in op digitaal onderwijs en de discussie omtrent vraagfinanciering:

- Digitaal onderwijs biedt veel kansen, op de mogelijkheden van deze snel ontwikkelende onderwijsvorm gingen we in.
- Vraagfinanciering brengt veel risico's met zich mee, zoals een ernstige beperking van de toegankelijkheid van het onderwijs en de keuzevrijheid van studenten. Op deze en andere gevaren gingen we in.

Deeltijdonderwijs biedt dus veel kansen, er is nog een wereld te winnen! We hopen van harte dat onze aanbevelingen u geprikkeld hebben en omgezet worden in beleid, omdat het de hoogste tijd is dat van deeltijdonderwijs topprioriteit gemaakt wordt.

Literatuurlijst

Loonongelijkheid in Nederland stijgt. Vraag naar hoogopgeleiden stijgt verder, banen in het midden onder druk. CPB Policy Brief 2012/06, 2012.

Kwaliteit in verscheidenheid. Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap. Ministerie van OCW, 2011.

Kamerbrief over Toekomstbestendigheid van deeltijdonderwijs 30-03-2012

Opdrachtformulering tijdelijke Adviescommissie deeltijd hoger Onderwijs 25-02-2013

De studie waard, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, juni 2013

Differentiëren in drievoud. Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel, 2010.

Europe 2020: a strategy for European Union growth

Actieplan Leven Lang Leren van staatssecretaris Mark Rutte 14-10-2005

Eurostat: ontwikkeling deelname levenslang leren beroepsbevolking 2005-2012

SCP aanbod van arbeid 2012 (2013)

Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 2013.

Keuzegids deeltijd & duaal 2013

OECD (2013), Education at a Glance 2013: OECD Indicators, OECD Publishing.

Brede Verkenning Deeltijd Hoger Onderwijs door OCW, 2012.

Kenmerken, Wensen en Behoeften Deeltijd Hoger Onderwijs van ResearchNed (2012).

Een leven lang leren in het hbo: lessons learned. Evaluatie in opdracht van het Ministerie van OCW. Susanne de Zwart, Henk Bakker, Astrid Wenneker, Pascal Kreijen, Lotte Terwel, 2012.

Hoger onderwijs en Levenslang leren. Internationaal vergelijkende studie. Een onderzoek in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. drs. S.D. Broek, drs. J. de Jonge, dr. B. Hake, Research voor Beleid, Panteia, 2011.

Middelbaar en hoger onderwijs voor volwassenen. Onderwijsraad, 2009.

Goed verkort? Over de programmering en verantwoording van (ver)korte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs. Inspectie van het Onderwijs, 9 november 2012.

Ruimte voor ontwikkeling. Aanbevelingen van de commissie Van der Touw, 17 juni 2013.

Examencommissies en Ervaringscertificaten van de Inspectie van het onderwijs, april 2012.

Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs Opleidingsbeoordeling (uitgebreid) NVAO 22 november 2011.

Werk maken van scholing, advies over de postinitiële scholingsmarkt. Sociaal-Economische Raad (SER), 2012.

Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs 2012.

Kamerbrief over toekomstbestendigheid van deeltijd onderwijs 30 maart 2012.

Vraagimpuls voor scholingsdeelname. Notitie in opdracht van de NRTO. Bert Tieben, Barbara Baarsma en Caroline Berden, SEO Economisch Onderzoek, 2012.

Trends in beeld 2013 Zicht op Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ministerie van OCW 2013.

Monitor Associate degree 2006-2010. Tussenevaluatie in opdracht van het Ministerie van OCW. Djoerd de Graaf, Emina van den Berg, SEO Economisch Onderzoek, 2010.

Vreemde ogen dwingen. Eindrapport van de Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs. HBO raad vereniging van hogescholen, 2012.

Validering van leerresultaten uit non-formeel en informeel leren. Voorstel voor een toekomstbestendige inrichting.' Convenantpartners EVC, 2013.

Rb. Den Haag 11 juli 2012, NJ 2012, 579.

Websites:

Flipping the classroom

<http://www.kennisnet.nl/themas/flipping-the-classroom/>

iSPOT your place to share nature

<http://www.ispot.org.uk/>

Operation ARIES! Defending Science; Defeating Ignorance

<https://sites.google.com/site/ariesits/>

deAssociatedegree.nl

<http://www.deassociatedegree.nl/>

Skills Forecasts, Cedefop, juni 2013.

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/about-cedefop/projects/forecasting-skill-demand-and-supply/skills-forecasts/main-results.aspx?CountryID=22&case=LFBQ>

Bijlage digitalisering

Er kan op verschillende manieren gebruik gemaakt worden van steeds groter wordende digitale onderwijsaanbod:

- Incorporeer kwalitatief hoogstaande MOOC's⁴⁸ of OCW⁴⁹ in het bestaande onderwijsprogramma door een deel van de bestaande colleges te vervangen door MOOC's van andere instellingen. Dit is een vorm van flipping the classroom⁵⁰.
- Een verdergaande manier is om bepaalde modules/cursussen/vakken geheel te vervangen door MOOC's, de instelling besteedt dan een deel van zijn onderwijs uit aan derden. Dit is alleen zinnig als de kwaliteit hiervan aantoonbaar hoger is dan het eigen aanbod.
- Sommige vakken van de opleiding kunnen veranderd worden in MOOC's. Door hier nog werkgroeponderwijs aan te koppelen blijft de interactiviteit behouden.

Aanvullend digitaal aanbod

Momenteel zijn er geen of zeer lage drempels om aan een MOOC deel te nemen. Hierdoor wordt het hoger onderwijs opengesteld voor geheel nieuwe groepen en MOOC's kunnen zo een rol spelen in het Leven Lang Leren van de beroepsbevolking. Door het volgen en aanbieden van MOOC's wordt kennis openbaar, ook voor diegenen die geen toegang hebben tot (hoger) onderwijs. Op dit moment gebeurt dit nog te weinig, zie voor meer informatie onze bijdrage aan de Trendrapport Open Education 2014⁵¹.

Door het digitale aanbod van flexonderwijs wordt dit aantrekkelijker voor werkenden die weinig tijd of flexibele werkuren hebben. Daarnaast vergroot het ook de mogelijkheid voor mensen die niet in de buurt van een hogeronderwijsinstelling wonen om onderwijs te volgen. Denk hierbij vooral aan de bevolking van krimpgebieden. Verder wordt door het verlagen van de plaats- en tijdgebondenheid van het onderwijs de toegankelijkheid verder vergroot voor bestaande studenten. Een deel van het onderwijs volgen aan een universiteit in het buitenland kan nu vanuit de studentenkamer. Dit past in de behoefte om al het onderwijs flexibeler aan te bieden.

Blended learning

Momenteel ontbreekt het in afstandsonderwijs vaak nog aan interactiviteit tussen studenten onderling en tussen de student en docent. Door beter gebruik te maken van de digitale leeromgeving kunnen studenten die zelden op een instelling zijn of op andere momenten studeren toch met elkaar in contact blijven. Dit kan een bijdrage leveren aan de kwaliteit van het afstandsonderwijs.

Daarnaast geeft blended learning de mogelijkheid om via flipping the classroom docenten vrij te spelen om studenten meer en beter te begeleiden. Waar docenten nu nog veel moeten uitleggen via hoorcolleges etc. wordt dat deel van het onderwijs vervangen door digitale colleges. Hierdoor heeft de docent dan meer tijd en kan er meer interactie tussen docent en student plaatsvinden.

⁴⁸ MOOC: Massive Open Online Course. Een digitale cursus gericht op een grote deelname

⁴⁹ OCW: Open Course Ware. Lesmateriaal van instellingen wordt vrij gedeeld via het internet

⁵⁰ <http://www.kennisnet.nl/themas/flipping-the-classroom/>

⁵¹ Wordt 11 maart aangeboden aan de minister

Bij het aanbieden van digitaal afstandsonderwijs dient overigens wel rekening gehouden te worden met een hierop toegespitste accreditatie en kwaliteitszorg.

Virtueel onderwijs

Naast dat digitalisering voor de introductie van *blended learning* zorgt, zal het in de toekomst ook verdergaande veranderingen teweeg brengen in de manier waarop gestudeerd wordt. Hoewel onderstaande voorbeelden niet slechts voorbehouden zijn aan flexstuderen, zijn het interessante mogelijkheden voor het afstandsonderwijs.

Practica kunnen in op afstand bedienbare labs gegeven worden. Denk hierbij aan het online aansturen van microscopen, titratieapparaten en programmeren. Verder kunnen smartphones steeds meer als mobiel lab dienen. Een voorbeeld hiervan is iSpot⁵², daarmee kunnen studenten en andere geïnteresseerden hun mobiele telefoon als dataverzamelaar in de natuur gebruiken. Waarnemingen kunnen via gps van plaats en tijd worden voorzien. Hierdoor kan het aantal mogelijke waarnemingen explosief toenemen, wat de betrouwbaarheid verhoogt.

In veel online videospellen wordt al gebruik gemaakt van de Multi-User Virtual Environments (Muve), denk hierbij aan een spel zoals World of Warcraft. In dit soort spellen is het de bedoeling dat gebruikers samenwerken om bepaalde doelen te bereiken. Het is mogelijk om dit principe te vertalen naar het onderwijs. Een vorm die hier erg geschikt voor is, is het probleemgestuurde onderwijs. Dit onderwijs kan dan ondersteund worden door animated computer agents die als docent dienen. Deze agents kunnen via standaardvragen en -antwoorden studenten op weg helpen zelf verder te zoeken. Een al werkend voorbeeld van dit alles is Operation ARIES!⁵³ waar studenten als agenten van The Federal Bureau of Science de aarde moeten redden van Aliens door wetenschappelijk onderzoek te verrichten.

---

⁵² <http://www.ispot.org.uk/>

⁵³ <https://sites.google.com/site/ariesits/>

Bijlage alternatieve financiering

Vraaggestuurde financiering

Het grootste probleem dat private aanbieders van deeltijd hoger onderwijs aangeven is het gebrek aan een gelijk speelveld tussen de bekostigde en niet-bekostigde instellingen. Zij vinden dat er momenteel sprake is van oneerlijke concurrentie.

In zijn brief aan de Kamer⁵⁴, stelde Staatssecretaris Zijlstra in 2012 al voor om het bekostigingssysteem voor deeltijdonderwijs te herzien. De adviescommissie Flexibel hoger onderwijs is de mogelijkheden voor vraagfinanciering aan het uitwerken. De LSVb vindt vraagfinanciering om verschillende redenen niet wenselijk. Met vraaggestuurde financiering bestaat al snel het gevaar van een gestuurde vraag, dus dat sommige opleidingen die op dat moment volgens de Minister meer nodig zijn voor Nederland ook meer bekostigd krijgen en andere opleidingen minder of helemaal niet.

- Hierdoor is het voor studenten financieel niet meer mogelijk elke opleiding te volgen die ze willen (in ieder geval 1 bachelor en 1 master). Het onderwijs wordt dus ontoegankelijker en de keuzevrijheid wordt beperkt.
- Bovendien is het heel moeilijk om te bepalen welke opleiding Nederland in de toekomst nodig gaat hebben.
- Het opleidingsaanbod wordt eenzijdiger, omdat zo'n model ten koste gaat van kleine opleidingen die niet nuttig zouden zijn.

Bij een vouchersysteem is het de vraag hoe het geregeld wordt als studenten langer over hun opleiding doen dan het aantal vouchers dat er voor staat: kunnen zij dan nog wel hun opleiding afmaken? En het is nu juist de bedoeling om de diplomagerichte deelname te verhogen en het flexibel studeren te stimuleren. Beide doelen worden met een vouchersysteem eerder ondergraven dan gestimuleerd.

Vraagfinanciering gaat met het oog op het Europese mededingingsrecht onvermijdelijk gepaard met privatisering van het onderwijs. Er zijn weinig cijfers bekend over het private onderwijs. We weten niet wat de studentaantallen of rendementen zijn. Het gevaar is dat er door vraagfinanciering veel geld niet naar diplomagericht onderwijs gaat en dat bestaande private investeringen vervangen worden door publiek geld. Dit is verkwisting van de publieke middelen.

Ten slotte is een dergelijk bekostigingssysteem in de toekomst een makkelijke bezuinigingsmaatregel. De geschiedenis leert dat studenten de laatste 20 jaar steeds de financiële sluitpost van de begroting zijn. De flexstudent is een veel heterogenere groep, die verschillende belangen heeft en slechter georganiseerd is dan de instellingen die er nu ook al niet in slagen om de bekostiging per student op peil te houden.

In deze discussie wordt vaak verwezen naar het SEO rapport 'Vraagimpuls voor scholingsdeelname'⁵⁵. De in dit rapport veronderstelde groei gaat slechts om extra deelname, dus het aantal nieuwe inschrijvingen. De meeste groei wordt voorspeld voor opleidingen die korter dan een jaar zijn en die

⁵⁴ Kamerbrief over toekomstbestendigheid van deeltijd onderwijs 30 maart 2012

⁵⁵ Vraagimpuls voor scholingsdeelname. Notitie in opdracht van de NRTO. Bert Tieben, Barbara Baarsma en Caroline Berden, SEO Economisch Onderzoek, 2012.

niet tot erkende diploma's leiden. Het wordt niet duidelijk gemaakt hoeveel extra inschrijvingen er voor diploma-erkende trajecten ontstaan en wat de verwachte rendementen daarvan zijn. Zodoende ontbreekt enige cijfermatige basis over de te verwachten effecten.

Zoals al eerder beschreven willen de private instellingen net als de bekostigde instellingen geld van de overheid ontvangen. Onderwijs is echter een publiek goed en geen product dat op een markt wordt aangeschaft. De Nederlandse regering is in het verleden juist allerlei verdragen⁵⁶ aangegaan om de publieke status van het onderwijs te waarborgen.

BronHO

Private instellingen hebben momenteel geen toegang tot BronHO waardoor er geen cijfers beschikbaar zijn over o.a. het aantal afgestudeerden, ingeschreven, rendementen, uitval, enzovoorts. Door het ontbreken van deze cijfers is het onmogelijk om op dit moment beslissingen te nemen die grote hoeveelheden publiek geld in de private onderwijssector stoppen.

Fiscale regelingen en samenwerking met bedrijfsleven

Bedrijven moeten gestimuleerd worden om blijvend in hun personeel te investeren. Dit kan door een open en flexibele samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven, onderzoeksinstituten en instellingen binnen het hoger onderwijs (denk aan: fiscale regelingen zoals scholingsaftrek en individuele fiscale voordelen voor studerenden). Financiële stimulansen kunnen het voor werkgevers en werknemers makkelijker maken te investeren in scholing en opleiding. Bovendien ontstaan hierdoor duurzame samenwerkingsrelaties met het werkveld. De samenwerking kan bijvoorbeeld plaatsvinden in het kader van praktijkgericht onderzoek en innovatie.

Een samenwerking tussen de ministeries OCW, SZW en EZ, zoals de stimuleringsregelingen in 2005-2012⁵⁷, biedt kansen. Immers ligt een deel van het probleem, namelijk een goede verdeling van de beroepsbevolking, niet alleen bij OCW.

Specifieke financiële ondersteuning voor volwassenen om deelname aan hoger onderwijs te stimuleren is wenselijk, dit zou kunnen in de vorm van een leenfaciliteit of de betaling van kinderopvang.

Bedrijfsleven

Belangrijk is dat bij een eventuele verplichte samenwerking met het bedrijfsleven gewaarborgd blijft dat opleidingen waarvoor dit niet aantrekkelijk is, hier geen nadeel van ondervinden. Dit om te voorkomen dat het opleidingsaanbod eenzijdiger wordt omdat opleidingen die niet in het segment passen verdwijnen. Daarnaast mag de inhoud van het onderwijs niet ingevuld worden door het bedrijf dat het onderwijs financiert. Dit laat onverlet dat het wel belangrijk is, vooral in het hoger beroepsonderwijs, dat opleidingen aansluiting bij het werkveld vinden. Programma's kunnen dus wel afgestemd worden op de wensen, behoeften en mogelijkheden van bedrijven en instellingen, maar de inhoud moet tegelijkertijd onafhankelijk van het bedrijfsleven worden ingevuld.

---

⁵⁶ IVESCR

⁵⁷ Zie Projectdirectie Leren en Werken